

Den möysommelige vei til full fred

Taler

Aase Wind Lionæs

Dato

10 desember 1973

Sted

Oslo

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til Henry Kissinger og Le Duc Tho

1 Deres Majestet, Deres Kongelige Höyheter, Mine herrer og damer,

Den 23. januar dette år ble en avtale om våpenhvile inngått mellom Amerikas Forente Stater og Den Demokratiske Republikk Vietnam.

5

På sitt møte den 16. oktober besluttet Det Norske Stortings Nobelkomité å gi fredsprisen for 1973 til Henry Kissinger og Le Duc Tho, de to sjefsforhandlere som etter nær fire års forhandlinger fikk våpenhvilen i stand.

10 I mange og bitre år har Vietnams sivilbefolkning og de kjempende soldater på begge sider båret krigens lidelser og harde byrder. Det var en krig som ikke bare berørte Vietnam og dets befolkning. Den forgiftet også atmosfæren i og mellom land verden over.

15 Siden den annen verdenskrig sluttet, har Vietnams befolkning aldri opplevd full fred.

Ved Verdenskrigens slutt, stod Frankrike i Vietnam overfor en sterk væpnet motstandsbevegelse under kommunistisk ledelse.

20

Det lyktes ikke å finne en forhandlingsløsning på spørsmålet om opprettelse og anerkjennelse av en selvstendig vietnamesisk stat. Det kom til åpen krig. Trass i at tallet på franske tropper kom opp i nær 400 000 mann, lyktes det ikke Frankrike å knekke motstanden. Etter Frankrikes nederlag ved Dien Bien Phu i 1954 ble det inngått en våpenstillstandsavtale i Genève. Det ble trukket en militær demarkasjonslinje ved den 17 breddegrad. Det skulle så komme til en samling av landet etter frie valg. Men dette skjedde ikke. Den nye regjering i Sør-

25

30 Vietnam hevdet at frie valg ikke lot seg gjennomføre under det kommunistiske styre i nord. Det oppsto to stater på vietnamesisk jord.

I årene fra 1954 til 1960 ble de to stater i Vietnam bygd opp, en kommunistisk i nord og en ikke-kommunistisk i sør.

35 I Sør-Vietnam oppsto det en geriljabevegelse mot regimet. Den økte sin virksomhet i 1960. Ved slutten av året ble det opprettet en felles organisasjon og ledelse i den nasjonale frigjøringsbevegelse, FLN. Den ble hyllet i Nord-Vietnam, og den sørvietnamesiske regjering hevdet at FLN sto under nord-vietnamesisk kontroll.

40

I de følgende år lyktes det ikke den sørvietnamesiske regjering å hindre at FLN økte sin virksomhet og sin innflytelse. Det var også klart at det ikke var lyktes å skape en effektiv administrasjon og statsledelse i Sør-Vietnam.

45 I 1964 ble de avgjørelser tatt som førte til at De Forente Stater i de neste årene satte amerikanske styrker inn i krigshandlingene på asiatisk jord. De deltok da både i en borgerkrig i Sør-Vietnam og i en krig mellom de to vietnamesiske stater. Dette tok form av en massiv innsats av amerikanske styrker på sørvietnamesisk jord, og det tok form av luftangrep mot mål i Nord-Vietnam og
50 mot forsyningslinjer for nordvietnameserne gjennom Laos og Cambodsja. I mars 1969 var tallet på amerikanske soldater i Vietnam kommet opp i sitt maksimum - 541 500 mann. Parallelt med økningen av den amerikanske innsats gikk en tilsvarende økning av de nordvietnamesiske styrker i Sør-Vietnam.

55 Verden kjenner i dag de ulykker som krigen har påført Vietnams folk. Krigens mekaniske umenneskelighet er gått side om side med borgerkrigens terror. Det er ikke nødvendig her å gi de usikre, men uhyggelige tall på krigens offer - de døde, de lemlestede, de foreldreløse, fangene, de deporterte, de rotløse, menneskemassene på flukt fra krigssonene. Krigen ble et mareritt ikke bare for
60 Vietnams folk, men for hele verden.

Fra 1969 begynte den systematiske tilbaketrekkingen av amerikanske styrker fra Vietnams jord. Av over en halv million mann var bare 27 000 tilbake i desember 1972. Men krigen fortsatte, med store offensiver i Sør-Vietnam og med nye
65 luftangrep mot Nord-Vietnam - de siste så sent som i desember ifjor.

Likevel kom det bare til korte avbrytelser i de forhandlinger om våpenstillstand og fred i Vietnam som ble innledet i Paris i 1969. Endelig - 23. januar i år nådde
70 De Forente Staters forhandler Henry Kissinger og Nord-Vietnams forhandler Le Duc Tho fram til en våpenhvile som kunne underskrives 27. januar.

Det Norske Stortings Nobelkomité var fullt på det rene med at det dreide seg om en våpenhvile, ikke en fredsavtale. Den var på det rene med at det ennå ikke
75 er fred i Vietnam og at lidelsene for Vietnams befolkning ikke er slutt. Den var også på det rene med at hendinger i Vietnam igjen kan bringe avspenningen i verden i fare. Våpenhvileavtalen var bare et første, men uhyre viktig skritt på den möysommelige vei til full fred i Vietnam.

80 Det er vårt håp at de to sjefsforhandlere og statsmenn som i år har fått fredsprisen, vil vise den samme forståelse av hensikten og meningen med prisutdelingen som den forbundskansler Willy Brandt ga uttrykk for i sin tale her i Aulaen da han mottok fredsprisen for 1971:

85 «Nobels fredspris er den høyeste, men også den mest forpliktende æresbevisning som kan bli en mann med politisk ansvar til del.»

I sitt brev til Nobelkomitéen av 2. november gir Henry Kissinger uttrykk for at han sterkt føler denne forpliktelse. Han uttaler her bl. a.:

90 «Jeg er dypt beveget over tildelingen av Nobels fredspris. Jeg betrakter den som den høyeste ære noen kunne håpe å oppnå i sitt strev for fred på jorden. Når jeg ser på listen over dem som har fått prisen for meg, kan jeg bare motta den i ydmykhet.»

95 «De Forente Staters folk, ja mennesker over hele jorden, deler idag det håp som Nobelkomitéen har gitt uttrykk for «at alle parter i denne konflikt vil føle det moralske ansvar for at avtalen om våpenhvile i Vietnam vil føre til en varig fred for Indo-Kinas krigsherjede folk». Min regjering for sin del akter å fortsette å
100 føre sin politikk på en slik måte at dette håp kan gå i oppfyllelse.»

Jeg føler meg overbevist om at alle rettsindige mennesker deler Nobelkomitéens glede over denne uttalelse fra Kissinger.

105 Nobels fredspris er ofte tildelt personligheter som ikke har det direkte ansvar

eller medansvar for regjeringers politikk, for krig eller fred mellom statene. Den er tildelt personligheter, organisasjoner, som stod for samarbeid over landegrensene for å skape en bedre verden - en verden uten sult, en verden med
110 rettferd for arbeiderne, en verden der menneskerettighetene ble respektert over alt, en verden uten rasediskriminering og rasehat. Og prisen er tildelt personligheter med drømmen om en verden der krig er blitt utenkelig.

Men Nobels fredspris er også gitt personligheter med politisk ansvar og som
115 stod midt oppe i hendingenes forvirrende strøm. De ble tildelt fredsprisen fordi de i aktiv gjerning hadde pekt på en vei å følge. Ingen kunde vite om den ble fulgt. Men de hadde tent et lys på den lange, vanskelige veien til fred mellom menneskene. De ble tildelt fredsprisen fordi de innenfor rammen av det politisk mulige gikk inn for en fred som selv om den ikke var fullkommen, dog var et
120 skritt på veien.

Det kan i dagens situasjon være gode grunner til å gå helt tilbake til 1950 da prisen ble gitt til Ralph Bunche, FN's representant i Palestina, for hans innsats for å få i stand en våpenhvile mellom Israel og araberstatene.

125 Tre ganger er våpenhvilen avløst av åpen krig i Midt-Østen siden Ralph Bunche's tid - i 1956, i 1967 og nå i 1973. Den veien han pekte på i sin gjerning ble ikke fulgt.

130 Först idag, etter den fjerde krigen i Midt-Østen, er det håp om at den nye våpenhvilen, slik Bunche ønsket det, blir fort videre til en fred som kan gi varig trygghet for alle folk i dette område av verden.

I 1971 ble prisen tildelt en ansvarlig statsmann, forbundskansler Willy Brandt,
135 for hans personlige bidrag til avspenning - og samarbeidspolitikken i Europa.

Det var lyktes ham å overbevise flertallet av det tyske folk om at utgangspunktet for en freds- og forhandlingspolitikk i Europa måtte være erkjennelse av de faktiske maktforhold i Europa og dermed også av den kjensgjerning at det idag
140 finnes to tyske stater på tysk grunn.

Dette var ingen fullkommen løsning. Men som den ansvarlige statsmann og leder for en stat i hjertet av Europa, så valgte Willy Brandt den fredspolitik som var den eneste mulige.

Når Det Norske Stortings Nobelkomité også i 1973 har gitt prisen til to politiske ansvarsbærere som står midt i hendingenes strøm, er det for å understreke den oppfatning at veien til løsning av de mange spørsmål som har
150 fort til eller kan føre til krig, må gå gjennom forhandlinger, ikke gjennom total krig med sikte på total seier.

De to forhandlere som ble tildelt prisen, representerer vidt forskjellige systemer - den ene et vesentlig vestlig system som det vårt Storting virker i, den andre et
155 kommunistisk system. Vi har ingen illusjoner om at motsetningene mellom systemer og idéer lar seg oppheve. Men Nobelkomitéen har villet understreke at i en verden som trenger fred, kan ingen tillta seg retten til med væpnet makt å tvinge sitt system på andre. Stater med ulike systemer må kunne leve sammen i fred, og de må løse sine stridsspørsmål ved forhandlinger.

160 Le Duc Tho har meddelt komitéen at han for tiden ikke finner å kunne motta prisen. Han viser til situasjonen i Vietnam som den nå er. I samsvar med gjeldende regler har komitéen kunnet reservere prisen inntil 1. oktober 1974. Den håper at situasjonen i Vietnam vil utvikle seg i samsvar med målsettingen
165 for den våpenhvilen som ble inngått 23. januar og at dette også vil gjøre det mulig for ham å motta prisen.

Henry Kissinger er i år blitt utenriksminister i De Forente Stater. Han skriver i sitt brev til Komitéen følgende:

170 «Jeg beklager sterkt at jeg på grunn av arbeidspresstet i en verden plaget av stadige kriser, ikke er i stand til å komme til Oslo 10. desember for pristildelingen. Jeg har derfor utpekt ambassadør Byrne til å representere meg ved denne anledning. Imidlertid håper jeg, og vil se det som et privilegium, om
175 De ønsker det, å besøke Oslo ved et senere passende tidspunkt for å holde den forelesning som jeg forstår det er skikken at mottakerne av Nobels fredspris holder.»

Komitéen er selvsagt klar over Kissingers arbeidspresstet i høst. Den vil likevel dypt
180 beklage at han ikke fant det mulig å komme hit idag for personlig å ta imot prisen. Vi ser med glede fram til hans forelesning på et senere tidspunkt.

Henry A. Kissinger er født i Tyskland i 1923 av jødiske foreldre. I 1938 reddet

185 familien seg over til De Forente Stater. Faren hadde vært lærer og arbeidet som
kontormann i New York. Henry Kissinger ble innkalt til militærtjeneste i 1943
og ble amerikansk statsborger, han deltok i de avsluttende krigshandlinger i
Europa, og ble ansvarlig for okkupasjonsmaktenes administrasjon av en liten
sørtysk by. I 1946 fikk han stipendium for studier ved Harvard Universitetet. I
190 1954 tok han doktorgraden på en avhandling om den europeiske fredsordning
etter Napoleonskrigene. I 1950-årene ledet han en studiegruppe ved Council of
Foreign Relations i New York. Gruppen analyserte De Forente Staters forhold
til Sovjet-Unionen, spesielt de militære sikkerhetsproblem i den kjernefysiske
tidsalder. I 1957 vendte han tilbake til Harvard der han ble professor i 1962.
195 Både i 50-årene og i 1960-årene utfoldet han et omfattende politisk
forfatterskap. Han mottok utredningsoppdrag for presidentene Eisenhower og
Kennedy. Uten å knytte seg til noe parti deltok han også i utformningen av
Nelson A. Rockefellers program ved presidentvalget i 1968. Etter 1968 arbeidet
han som rådgiver for president Nixon. Fra januar 1969 kom han til å spille en
200 sentral rolle som rådgiver for presidenten i nasjonale sikkerhetsspørsmål. I 1973
ble han utenriksminister.

Gjennom hele Kissingers forfatterskap kan vi öyne en grunnholdning som
gjorde ham særlig skikket for den rollen som tilfalt ham i 1969.

205

Vi kan skimte denne holdning alt i lokale tyske beretninger om hans oppførsel
som amerikansk administrasjonsoffiser i 1945-46.

Folk husker ennå hvordan denne unge tysk-jödiske emigranten som vendte
210 tilbake etter 7 år, i amerikansk uniform, og som hadde fått 17 slektinger myrdet
under nazismen, med en gang slo fast: «Vi er ikke kommet for å ta hevn.»

Det röper et tidlig utviklet syn på forholdet mellom folk og stater, et syn som
ikke tillot fanatisme - selv ikke hos en ung mann av tysk-jödisk ætt, selv ikke
215 overfor et folk som hadde latt fanatikere lede seg ut i en moralsk avgrunn.

I sin doktoravhandling er Kissinger opptatt av den lange fredsperioden i Europa
etter 1814. Den varte med få krigerske avbrytelser i 100 år - til 1914.

220 Mange historikere legger, når det gjelder denne periode, ensidig vekten på den
militære maktbalansen. Ingen enkelt stormakt var sterk nok militært til å forsøke
å legge hele Europa under seg - som Napoleon for 1814 og Tyskland etter 1914.

225 Kissinger derimot legger stor vekt på at freden var knyttet til en internasjonal orden, bygd på alment anerkjente prinsipper om hvordan stater skulle oppføre seg i forholdet til hverandre.

230 De politiske systemene var ulike også den gang, og stormaktene hadde mange stridende interesser. Men gjennomgående respekterte de disse prinsippene og reglene. På dette grunnlaget prøvde de å hindre at motsetninger i systemer og interesser førte til krig.

235 Det sier seg selv at Kissinger derfor kom til å legge meget stor vekt på diplomatiet som et redskap også for fred; diplomatiet både som yrke og som kunst.

240 Den idé står sentralt i Kissingers tenkning om utenrikspolitikk at freden må bygge på regler som alle statene, i hvert fall stormaktene, følger i sin adferd. Det er ikke nok at en enkelt stat, eller noen stater, gjør det. Tvert imot kan det bli farlig om noen stater vil ha fred for enhver pris og ikke sikrer at også de andre følger reglene.

245 I sin doktoravhandling uttrykte han det slik:

«Når fred - i betydningen fravær av krig - har vært det fremste målet for en stat eller en gruppe av stater, da er det internasjonale systemet blitt avhengig av det mest hensynsløse medlemmet.»

250 En slik politikk kunne føre til krig, og det mest skremmende eksemplet var Münchenforliket i 1938. Her ofret vestmaktene Tsjekkoslovakia til Hitler. Noen trodde at freden ved denne handel var sikret «for vår levetid». Man forstod ikke dengang at Hitler satte seg helt ut over alle spilleregler i forholdet mellom statene.

255 For en mann med Kissingers bakgrunn kom selvsagt erfaringene fra 30-årene til å prege hans tenkning. Når politiske ekstremister fikk makten i en stat var de farlige, mente han, fordi de ikke ville godta noen faste regler i forholdet mellom statene. Derfor så han med dyp uro på de kommunistiske regjeringene, og dette kom til å virke inn på hans tenkning når det gjaldt Vestens situasjon og sikkerhet i 1950-årene.

260

Men samtidig har han tidligere enn de fleste vært opptatt av de farer for
265 menneskeheten som de nye kjernefysiske våpen innebar. Han var opptatt av
hvordan De Forente Stater og Vest-Europa kunne forsvare seg uten å gripe til de
ytterste, absurde midlene - de strategiske kjernefysiske våpen.

Han satte sitt håp til den tanke at i de kjernefysiske våpens tidsalder måtte alle
270 stormakter forstå at deres viktigste oppgave var å hindre kjernefysisk krig. Det
var en livsnødvendighet for dem å innse dette uansett hvilke politiske systemer
og ideologier de sto for.

Men en slik erkjennelse måtte også føre til at de utviklet et nytt forhold til
275 hverandre, et nytt system bygd på alminnelig anerkjente regler - slik som i
Europa for 1914. Dette var Kissingers arbeidshypotese, grunnlaget for hans
store eksperiment i utenrikspolitikken.

I en slik verden burde ikke etter hans mening De Forente Stater prøve å spille
280 rollen som «verdens politikonstabel». De måtte innby de andre maktene, først
og fremst Sovjet-Unionen og China, til å spille med som likeverdige partnere,
med samme rettigheter i politikken og med det samme ansvar for freden i
verden.

Kissinger er ingen teknokrat. Han dro ikke etter 1969 ut på sine reiser til
285 Moskva og Peking med fullt ferdige løsninger på problemene, utpönsket ved
skrivebordet i Washington. Han kom med sin arbeidshypotese, sitt budskap,
sitt spørsmål til dem.

290 Dette store eksperimentet peker på en vei ut av den verdenssituasjon som ble
skapt av den andre verdenskrigen og av «den kalde krigen».

Den politikken Kissinger har prøvd å føre ut i livet siden 1969, står i nöye
samsvar med de tanker han var kommet fram til lenge for 1969. Ingen er i tvil
295 om hans personlige bidrag til avspenningspolitikken.

I et intervju nylig slo han fast at når det er blitt helt nödvendig å söke en
avspenning i forholdet mellom stormaktene, er det nettopp fordi de har
stridende interesser og forskjellige systemer og ideologier. Det er derfor det er så
300 viktig å begrense faren for kjernefysisk krig. Avspenningen gir regjeringene

muligheter for å forhandle, for å handle raskt når det trenges - men også til å vise tilbakeholdenhet. Dette ble understreket i forbindelse med krisen i Midt-Östen.

305 Årets Nobelprisvinner er blitt kalt en realist. Han advarer mot de sterke ideologiske og følelsesmessige innslag i tenkningen om utenrikspolitikk, også i sitt eget land. Denne realisme er hos ham dypt forankret i en gjennomtenkt overbevisning, en etisk grunnholdning som har stått urokkelig gjennom skiftende tider og situasjoner. Det han har vært opptatt av, er statsmannens ansvar i en
310 farefylt, mangfoldig og ufullkommen verden. Nå bærer han selv et slikt ansvar.

I de kommende årene vil vi få vite hvor langt hans eksperiment vil føre oss fram mot en tryggere verden. Men det avhenger ikke bare av Henry Kissinger, eller bare av De Forente Stater.

315

En av prøvestenene er konflikten i Midt-Östen. En annen prøvesten er konflikten i Vietnam. Her avhenger resultatet av alle parter i konflikten, både statene i konfliktområdet og de stormakter som er innblandet.

320 Også i vår del av verden, i Europa, blir det i dag fort forhandlinger om avspenning, sikkerhet og samarbeid innenfor den globale rammen som det store eksperimentet har gitt.

Det er få og store statsmenn som idag sitter ved forhandlingsbordet og avgjør
325 spørsmålet om krig og fred i verden.

Men de millioner av mennesker hvis skjebne det gjelder, kan ikke la politikerne bære byrdene og ansvaret alene.

330 Vi må gjennom en aktiv og positiv verdensopinion bidra vårt til at håpet om fred kan bli oppfylt.

Folkene, på tvers av alle landegrenser, og ikke minst fredsorganisasjonene må tale med en stemme, fredens stemme, så sterkt at politikerne må lytte.

335

Det finnes dem som idag kynisk trekker på skuldrene av inngåtte avtaler. Dette er en amoralsk, ja farlig holdning. Avtaler om våpenhvile mellom stater må ikke betviles, må ikke oppfattes bare som papirbestemmelser - men som en moralsk og ufravikelig forpliktelse mellom de stater som har undertegnet dem.

Bare med en slik ærlig holdning til intensjonene og forpliktelsene av internasjonale avtaler kan de føre oss videre på veien til fred.

345 Den fred vi må ta sikte på må ikke være begrenset bare til fravær av militær krig.

Virkelig fred i verden må bety at vi i alle land gir menneskene uansett rase, religion, ideologi eller nasjonalitet mulighet til et liv i frihet fra frykt, frihet fra vold, frihet fra terrorisme - et liv der de grunnleggende menneskerettigheter er
350 hvert enkelt lite menneskes trygge og umistelige eiendom.

Kilde

Les Prix Nobel 1973, s. 40-46.

Emner

355 Fred, Fredsavtale, Krig, Nobelpris, Nobels fredspris, Nobeltale, USA, Vietnam

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/den-moysommelige-vei-til-full-fred>

360

365

370

375